

LEGALITY OF GOVERNOR'S DECISIONS IS UNDER CONTROL. JUDICIAL CONTROL, TODAY'S AND FUTURE HISTORY ISSUES

Toshov Ikromjon Murodiloevich

judge of Bukhara regional court

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5576501>

ARTICLE INFO

Received: 05th October 2021

Accepted: 10th October 2021

Online: 15th October 2021

KEY WORDS

judicial control, administrative relations, legality of decisions of local public administration authorities, legal system, property relations, organizational and legal relations.

ABSTRACT

Work is underway to ensure the full independence of the judiciary, which is an independent branch of government, in order to increase the confidence of our people in the judicial system, in this regard, some problematic issues arise regarding the balance of the principle of separation of the judiciary. powers.

Кириш. Ўзбекистон мустақилликнинг илк кунларидан бошлаб ҳуқуқий демократик давлат қуришни ўз олдимишга мақсад қилиб қўйилди. Фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини, жамият ва давлат манфаатларини ишончли ҳимоя қилиш, одил судловга эришиш эса Ўзбекистон Республикаси суд тизимининг асосий вазифалари этиб белгиланди. Суд-ҳуқуқ тизимини демократлаштириш ва либераллаштириш борасида олиб борилган кенг қўламли ишлар қаторида суд ҳокимиятини ислоҳ қилиш, судни ҳокимиятнинг мустақил тармоғи сифатида ислоҳ қилиш, жазолаш қуроли эмас, балки қонунларнинг қатъий ижро этилишини, мамлакатимизда

демократик ислоҳотларнинг изчил ривожланишини, инсон ҳуқуқ ва эркинликларининг ишончли ҳимоя қилинишини таъминлайдиган органга айлантириш бўйича ҳокимиятлар бўлиниши назариясида суд ҳокимиятининг маҳаллий давлат ҳокимияти органлари фаолиятининг қонунийлиги устидан назорат функцияларини ишлаб чиқиш долзарб вазифалар ва ўзаро тийиб туриш механизмларидан бўлиб қолмоқда.

Маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг қарорлари қонунийлиги устидан суд назорати аҳамияти ва такомиллаштириш масалалари тасвирланган. Юриспруденцияда суд

назорати тушунчаси муноазаралигича қолган бир шароитда мазкур мавзу кенг маънода суд назоратига тавсиф берилган ва бу борадаги қонун ҳужжатларини такомиллаштириш масалалари таҳлил қилинган. Бу албатта ҳар иккала ҳокимиятларнинг мустақил тармоғида ўзаро тийиб туриш ва таъсир пировард мақсадида қонунийликни таъминлашга ёрдам бериши ёритилган Хулоса. Мақолада маҳаллий ижро ҳокимияти органлари ва уларнинг қарорлари қонунийлигини таъминлашнинг бир воситаси суд назорати эканлиги ва бу самарали ричак калиги, бу борадаги ҳуқуқий муносабатларни такомиллаштириш замон талаби эканлиги омиллари батафсил кўриб чиқилган.

Ҳокимиятлар бўлинишида мустақил ҳокимият тармоғи бўлган суд ҳокимиятини тубдан такомиллаштиришга, суднинг жамиятдаги нуфузини оширишга қаратилган ҳаракатлар, умуман олганда давлатдаги барча ислоҳотлар марказида турган инсон, унинг шаъни ва қадр қимматини олий қадрият саналишига, давлат органларининг асосий фаолияти халқни рози қилишга қаратилган ислоҳотлар ўз натижасини эртага эмас бугунги кунда бериши кераклиги жамиятда ижтимоий адолатни ўрнатишга бўлган мақсад сари олиб борилмоқда. Давлатимиздаги ҳар бир инсон онгида авваландан қонун устиворлиги, бузилган ҳуқуқ ва манфаатлари албатта суд орқали ҳимояланишга бўлган ишончини шакллантирмас эканмиз, ислоҳотларимиздан кутилаётган натижаларни, инвесторларнинг мулк

ҳуқуқларини ва мулкдор ҳуқуқларининг кафолатларини етарли даражада таъминлаш мушкул. Шу билан бирга давлат сиёсатининг устивор йўналишларидан бири бўлиб қоладиган суд-ҳуқуқ ислоҳотлари, суднинг ҳокимиятлар бўлинишидаги мустақил ҳокимият сифатидаги нуфузи ва тўлақонли мустақиллигини таъминлаш, ҳокимиятларнинг бошқа тармоғи, хусусан ижро ҳокимияти билан ўзаро таъсир ва тийиб туриш механизмларининг ҳуқуқий асослари тўла ишлаб чиқилмагани, ижро ҳокимияти органларининг, хусусан маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг қонун устиворлигини таъминлаш бўйича суд назорати имкониятларидан қонунийликни таъминлаш борасида ўз ечимини кутиб ётган масалалардан десак хато бўлмайди. 2019–2020 йилларда маъмурий судлар томонидан 31 минг 322 та ариза кўрилиб, улардан 21 минг 272 таси ёки салкам 70 фоизи қаноатлантирилган, шу жумладан ҳокимларнинг 3 мингга яқин қарори ноқонуний деб топилиб, фуқаролар ва юридик шахсларнинг бузилган ҳуқуқлари тикланган. Кўриниб турибдики, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари қарорлари қонунийлигини суд ва одил судлов орқали таъминлаш қонунийликни таъминлашнинг самарали воситаларидан. Бу борадаги хорижий тажрибани ўрганиш ва миллий қонунчилигимиз негизларини инобатга олиб тадқиқ қилиниши ўз ечимини топмай келаётган ҳокимиятлар бўлинишининг классик назариясини рўёбга чиқариш бўйича ўзаро тийиб туриш механизмини реал таъминлашни замоннинг ўзи кўрсатмоқда. Маҳаллий

давлат ҳокимияти органлари қарорларининг қонунийлиги устидан суд назорати маълум маънода маъмурий ҳуқуқнинг моҳиятидир. Бу, маҳаллий давлат ҳокимияти органининг қонуний ваколатларини рўёбга чиқаришини текшириш учун давлат сиёсатининг энг мақбул усулдир. Расмий қарор ёки маъмурий ҳужжатнинг суд жараёни доирасида ўрганилиши мумкин бўлган жиҳатларига давлат органининг ваколатлари, давлат органининг қонуний ваколатлари доираси, тартиб-таомилнинг етарлилиги ва одиллиги, олинган далилларни суд жараёнида текшириш одил судловни таъминлашга оид мазкур масалага киради. Кейинчалик бу ўз-ўзидан превентив характер касб этиб бошқа маҳаллий давлат ҳокимияти органларида қарорлар қабул қилишда ўзининг таъсири ўтказмасдан қолмайди.

Суд назорати илмий жиҳатдан анча мунозарали тушунчадир. Суд назорати объекти бу норматив актлар, шунингдек давлат органлар ва мансабдор шахсларнинг муайян ҳуқуқий оқибатларга олиб келадиган ҳаракатлари (ҳаракати ва ҳаракатсизлиги) киритиш мумкин. Шу муносабат билан, суд назорати концепциясида суд ҳокимияти ва суд бошқаруви соҳасидаги мансабдор шахсларнинг юрисдикцияга боғлиқ бўлмаган функцияларини киритиш мумкин. Суд назоратининг учта функцияси бор. Биринчидан, бу қуйи судларнинг нотўғри қарорларини бекор қилиш орқали адолатни таъминлайди; Иккинчидан, апелляция судлари қуйи судларнинг ишини назорат қилади; Учинчидан, ижро ҳокимият органлари

ҳужжатларининг қонунийлигини назорат қилади.

Шу нуқтаи назардан, суд назорати тушунчасига қуйидагича муаллифлик таърифи бериш мумкин: “Суд назорати бу жисмоний ва юридик шахсларнинг Конституция ва қонунларда белгиланган ҳуқуқ, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида конституциявий ва маъмурий суд иш юритув тартибида амалга ошириладиган суд фаолиятидир”. Суд назорати суд томонидан маъмурий ҳужжат ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни кўриб чиқиш ва ҳал қилиш жараёнида юзага келадиган ҳуқуқий муносабатлар нуқтаи назаридан тавсифланиши мумкин, чунки бу ҳуқуқий муносабатлар суд ишларининг алоҳида тоифасини ташкил этади. Бироқ, ушбу қарашлар бизга суд норматив назоратининг ўзига хос хусусиятларини тўлиқ акс эттиришга имкон бермайди, чунки суднинг одил судлов (суд жараёни) доирасида амалга ошириладиган ҳар қандай назорат фаолияти суд процесслари доирасида амалга оширилади.

Ўзбекистон қонунчилиги асосида суд назоратининг қуйидаги хусусиятлари ажратиб кўрсатиш мумкин:

Биринчидан, суд назорати қонун ижодкорлиги соҳасида суд ҳокимиятининг мустақил функциясидир. Нормативҳуқуқий ҳужжатларни текшириш бўйича суд ваколатларининг аниқ даражада амалга оширилиши суд ҳокимиятининг қонун чиқарувчи ва ижро этувчи

ҳокимиятлари ўртасидаги мутаносибликни таъминлайди ва бутун ҳуқуқий тизим балансини сақлашнинг энг муҳим воситаси ҳисобланади. Шу муносабат билан суд назоратини суд тизимининг мустақил функцияси деб айтиш мумкин. Ўзбекистон Республикасининг “Судлар тўғрисида”ги Қонуннинг 4-моддасига кўра, Ўзбекистон Республикасида суд Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва бошқа қонунларида, инсон ҳуқуқлари тўғрисидаги халқаро ҳужжатларда эълон қилинган фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг ҳуқуқлари ҳамда қонун билан кўриқланадиган манфаатларини суд йўли билан ҳимоя қилишга даъват этилган. Суднинг фаолияти қонун устуворлигини, ижтимоий адолатни, фуқаролар тинчлиги ва тотувлигини таъминлашга қаратилгандир. Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси “Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди тўғрисида”ги қонуннинг 2-моддасига кўра, Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимият ҳужжатларининг Конституцияга мувофиқлиги тўғрисидаги ишларни кўриб чиқиш бўйича доимий фаолият кўрсатувчи суд ҳокимияти органидир.

Иккинчидан, суд назорати бу судларнинг маъмурий ҳужжат ва нормативҳуқуқий ҳужжатларни текшириш бўйича ҳаракатларидир. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар устидан суд назорати Ўзбекистон Республикаси Конституциявий ва Олий суди

томонидан амалга оширилади. Суд томонидан нормативҳуқуқий ҳужжатни текшириш унинг қонунийлигини аниқлаш мақсадида амалга оширилади. Суд меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатни Ўзбекистон Республикаси Конституциясига ва юқори юридик кучга эга эканлигини текширади. Нормативҳуқуқий ҳужжатни текшириш натижасида суд унинг қонунийлигини тасдиқлайди ёки ноқонуний деб тан олади. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодексига кўра, суд идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжат Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунлари билан кафолатланган фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини бузган деб ҳисобласа, ушбу идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжатни тўлиқ ёки қисман ҳақиқий эмас деб топиш мумкин.

Учинчидан, суд назорати суд ҳал қилув қарорлари ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг ўзаро таъсиринининг шаклларида биридир. Юридик адабиётларда нормативҳуқуқий ҳужжатларнинг ўзаро таъсири масаласи чуқур ўрганилмаган. "Нормативҳуқуқий ҳужжатларнинг ўзаро таъсири" тушунчаси таҳлил қилинмаган ва унинг илмий таърифи ишлаб чиқилмаган. Суд ҳал қилув қарорлари ва меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларнинг ўзаро таъсири масалаларининг чуқурлиги, мураккаблиги ва кўп қирралилигини ҳисобга олиб, биз фақат суд қарорларининг норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга таъсир қилиш асосий шаклларида хусусиятларига тўхталамиз. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатнинг юридик кучдан маҳрум

қилиниши унинг ҳақиқий эмас деб эътироф этилишини ва шунга мос равишда тўлиқ қонуний дисквалификациясини ва тартибга солувчи тизимдан чиқарилишини англатади. Суд ҳал қилув қарорининг норматив-ҳуқуқий ҳужжатнинг тартибга солиш хусусиятларига таъсири уни ҳақиқий эмас деб тан олинishi билан ифодаланади. Натижада уни қўлламасликка эришилади. Суд ҳал қарори нафақат суд назорати объекти бўлган нормативҳуқуқий ҳужжатга, балки ноқонуний норматив-ҳуқуқий ҳужжатга асосланганқоидаларни ўз ичига олган бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга ҳам таъсир қилиши мумкин. Лекин, мазкур тартибот миллий қонунчилигимизда мавжуд эмас. Амалдаги қонунчиликка кўра, суд норманазорати объекти бўлган ҳужжат жисмоний ва юридик шахснинг ҳуқуқ ва эркинликлари бузаётган ҳужжат ҳисобланади. Суд фақатгина ушбу ҳужжатни текшириши мумкин. Суд ҳал қарори норматив-ҳуқуқий ҳужжатнинг тартибга солувчи таъсирини тўғирлаш воситаси сифатида ҳам хизмат қилиши мумкин. Агар норматив-ҳуқуқий ҳужжатдаги қоидалар чекланган тарзда баён қилинган бўлса, суд унга шарҳ бериши мумкин. Демак, суд назорати суд қарорининг қонуний кучга эга бўлмаган ҳужжатни бекор қилиш, ҳужжатнинг

тартибга солиш таъсирини тўхтатиб туриш, шунингдек, суд томонидан ноқонуний деб тан олинган қоидаларни норматив равишда такрорлашга тақиқ орқали нормативҳуқуқий ҳужжатга таъсир кўрсатади.

Тўртинчидан, суд назорати бу Конституциявий суд ва маъмурий судларнинг процессуал фаолиятидир. Идоравий норматив ҳуқуқий ҳужжатнинг қонунийлигини текшириш маъмурий процессуал қонунчилигида белгиланган қоидаларга мувофиқ одил судлов доирасида амалга оширилади. Нормативҳуқуқий ҳужжатларнинг қонунийлигини суд муҳокамаси доирасидан ташқарида текшириш бўйича суд фаолиятига йўл қўйилмайди ва бундай текшириш натижалари юридик аҳамиятга эга бўлмаслиги мумкин. Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, Зеро, республикамиздаги барча фуқаро ва юридик шахслари ўзининг бузган ва манфаатларига даҳл қилган маҳаллий давлат ҳокимияти органлари қарорлари юзасидан суд орқали низолашиш, суд орқали ҳимояланиш кафолатларини кенгайтириш орқали маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг фаолиятида қонунийликни таъминлаш имконини яратади.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Nobuyoshi Ashibe, Kenpo [Constitution]326,329 (Iwanami Shoten 2011). 2.https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html
2. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 26.01.2018 й., 02/18/МПК/0627-сон, 12.10.2018 й., 03/18/496/2043-сон
3. Сова Тошифуми, Ямада Хироши, Ватари Тадасу. Введение в административное право. Юхикаку, 2011. С. 213 (曾和俊文、山田洋、亘理格『現代行政法入門』(有斐閣、2011年.

4. Judicial Review - The Functions Of Judicial Review - Court, Appeal, Trial, and Error - JRank Articles <https://law.jrank.org/pages/22738/Judicial-Review-Functions-JudicialReview.html#ixzz6VwmqD08m>